

Oponentský posudek bakalářské práce *Zápisky z podzemí*

(Lukáš Berta, ateliér Multimedia, FaVU VUT v Brně 2003)

Lukáš Berta ve své práci používá dobře známý umělecký postup přenosu prvků “nízké” kultury do rámce kultury “vysoké”, který byl častým principem experimentů meziválečných avantgard i postmoderny. Jeho výhody jsou formálního i komunikačního charakteru: jednak přináší účinek estetického ozvláštnění tím, že staví dobře známé formy do nového kontextu, jednak efektivně využívá masové komunikační kanály a jazyk osvojených konvencí k přenosu sdělení, které má zneklidňující či podvratnou povahu. U Berty ale tento přenos probíhá opačným směrem: místo aby materiál lidové hudby či malířství transformoval do podoby modernistického díla, přenáší naopak izolované kousky experimentální prózy Dostojevského do komiksu, který si alespoň ve své povrchové podobě zachovává svou celistvost.

Berta se ale nezastavuje u snadného efektu kontrastu a překvapení a jde ve svém pokusu dál – klade zneklidňující otázky samotným konvencím populární kultury a komiksu. Tím, že přenáší fragmenty hluboce intimní a monologické literární struktury do rámce příhod čtyř notoricky známých a psychologicky i vizuálně plochých komiksových postavíček, umožňuje, aby se v kritickém světle zviditelnily některé skryté předpoklady komiksu jako žánru populární kultury (Berta mívá samozřejmě na schematický, výchovný typ dětského komiksu, nikoli na umělecký komiks, v němž by reflexivní monolog nepůsobil jako cizorodý prvek). Jde především o temporalitu komiksových seriálů, které stavějí na čtenářské věrnosti oblíbeným postavíčkám, jejichž identita musí být definována několika stabilními, neměnnými rysy. Jak trefně prohlašuje Berta v úvodu ke své realizaci, jde mu o otázku, co se s komiksem stane, když jeho postavíčky zestárnou, a co tyto postavíčky dělají v mezeře mezi jednotlivými díly. Je to podobný druh otázky, jaký si často kladou experimentální filmaři zkoumající podstatu svého média: Co je za rámem obrazu – kameraman a štáb, nebo pokračování světa fikce? Co se odehrává v mezeře mezi jednotlivými okénky celuloidového pásu a jak z nich vzniká pohyb? Jaké reakce u diváka vyvolá to, když předpokládané hlasy mluvících postav a zvuky hlučících objektů nahradíme nesynchronním a kauzálně nesouvisejícím zvukem? V Bertově existenciálním komiksu jsou v tomto duchu nastoleny dichotomie mezi předpokladem dialogické komunikace a faktickou přítomností monologu, mezi předpokladem psychologické schematičnosti a srozumitelností a mnohoznačnou sebereflexí Pindovy samomluvy, mezi dětským a “dospělým” stylem výpovědi atd.

Jisté výhrady může vzbudit způsob uchopení Dostojevského prózy, její stylistická a tematická redukce (u Berty např. chybí vnitřní dialogičnost monologu hlavní postavy čili oslovování čtenáře). Tuto výtku je ale možné snadno odbýt poukazem na skutečnost, že Berta čerpá z Dostojevského skutečně jen drobné fragmenty, jež mají evokovat obecný typ sebereflexivní monologické výpovědi a působí spíše jako pars pro toto určitého druhu moderní literatury než jako snaha o seriózní interpretaci

klasika. Hlubší rozpaky vyvolává Bertova koncepce komunikace s příjemcem, která se odráží především v “sociologickém” dotazníku. Několik povšechných otázek nechává respondenta chladným a neaktivuje jeho vlastní vztah k dětské populární kultuře, jejíž konvence Berta ozvláštňuje. Bohužel se tak promrhal potenciál vtažení čtenáře do hry v rovině jeho paměti a dětské zkušenosti.

Navzdory těmto spíše okrajovým výtkám považuji celek realizace za velmi zdařilý. Berta dokázal vytěžit maximum z jednoduchého postupu omezení komunikace čtyř postavíček na vnitřní monolog jedné z nich, aniž by ale při grafických úpravách výchozího materiálu zcela zahladil potenciality vzájemných interakcí těchto postavíček. Výsledné napětí mezi vizuální a jazykovou složkou komiksu, mnohoznačnost vztahů mezi Pindřovým komentářem a gesty ostatních protagonistů Čtyřlístku tvoří základ silného komického a ozvláštňujícího účinku celé práce. Bakalářskou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.

Mgr. Petr Szczepanik, Ph.D.

Ústav filmu a audiovizuální kultury FF MU